

Är du en illusion?

Den brittiska filosofen Mary Midgley har i en lång rad böcker kritiserat scientistisk reduktionism. Nu finns hon för första gången översatt till svenska.

Mary Midgley: Är du en illusion? Översättning Göran Torrkulla. Balders förlag 2016.

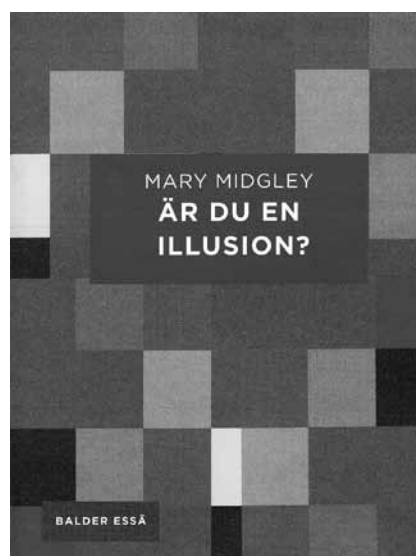
Är du en illusion? Redan av titeln framgår vilken fråga den brittiska filosofen **Mary Midgley** vill besvara i sin nyligen till svenska översatta bok. Och redan hennes sätt att formulera frågan antyder varför svaret måste bli "nej". Frågan är riktad till mig – frågans "du" – och skulle därför inte vara meningsfull om jag inte funnes, om det inte vore så att jag är en varelse som har förmåga att begrunda frågan och försöka komma fram till ett svar på den.

Att ägna sig åt en fråga som så uppenbart är befängd skulle vara ett poänglöst förehavande om det inte vore för att många naturvetare och populärvetenskapliga skribenter uttrycker uppfattningen att vi i själva verket inte existerar. Den moderna vetenskapens resultat, citerar Midgley, "tyder på att vi i en fundamental mening inte är verkliga. Istället kan vårt själv jämföras med en illusion – men utan att det finns någon som upplever illusionen." Midgley är skicklig på att påpeka det självmotstående i uttalanden som dessa: om det inte finns någon som upplever illusionen, verkar ju inte illusionen göra minsta skillnad, så varför skulle vi i så fall alls bekymra oss över den?

Resonemanget bakom uppfattningen att jag skulle vara en illusion är att hjärnan är en maskin, och jag, mitt medvetande, min personliga identitet, mina tankar och känslor illusioner som denna maskin ger upphov till. Mer specifikt skulle det alltså inte vara någon skillnad mellan reflexartade rörelser och handlingar som, alltså endast skenbart, är ett resultat av min medvetna uppmärksamhet. Samma resonemang, som här getts en neurologisk klädedräkt, kan också ges en evolutionsbiologisk: individerna är då, hävdas det, ingenting annat än boplatser för reproduktiva maskiner, generna.

Midgley har i sin långa filosofiska författarverksamhet gång på gång kritiserat scientistisk reduktionism, och den

här boken är alltså inget undantag. Som synes är en form hennes kritik påpekan- det att det finns själv motsägelser redan i uttrycken för de scientistiska resonemangen. Men hon påvisar också motsägelser på ett annat plan. Vetenskap bygger på möjligheten till varseblivning och kan därför inte ifrågasätta den. Om vi och våra strävanden inte existerade är

det oklart varför man alls ska ägna sig åt vetenskap. Vetenskap bygger på förundran inför naturen, alltså på känslor och en strävan efter att bli mer uppmärksam på något som upplevs som viktigt.

Mest intressant finner jag hennes kritik vara av förledande sätt att tala om hjärnan. Det är självklart att hjärnan är oundgänglig för vår tankeförmåga, men det betyder ändå inte att hjärnan kan lösa några problem, exempelvis matematiska. Matematikern kan inte "bara luta sig tillbaka och låta cellerna göra jobbet åt honom. Som vi vet måste han själv utföra arbetet". Om någon "försöker lösa ett problem, så kom-

mer de ansträngningar han gör [...] att bestämma det resultat som omöjligt hade kunnat uppkomma av sig själva, utan hans uppmärksamhet."

Nu kan man undra, om de misstag som Midgley påpekar är så uppenbara, hur det alls kan komma sig att föreställningar som dem hon kritiserar har kunnat få fäste. För att förklara detta ägnar hon flera kapitel åt att teckna en idéhistorisk bakgrund. Här tycker jag att hennes beskrivningar ofta inte träffar det hon vill åt, men för att ge en sammanfattning som i andan, om än inte i terminologin, överensstämmer med hennes redogörelse kunde man säga att hon spårar problemet tillbaka till ett gnostiskt tänkande, där tanke och materia är skarpt åtskilda och den senare värderad negativt. I och med behaviorismen kom den förstnämnda polen att strykas, och endast en själslös och föraktad materia återstod. Som positivt alternativ vill Midgley sätta en panteistisk uppfattning, där allt som existerar är genomströmmat av något slags besjälad livsprincip. I konsekvens med detta, men märkligt om man ser hennes ambition att påvisa att vi inte är illusioner, flörtar hon med idén att individen i själva verket bara är ett godtyckligt sätt att försöka göra snitt i den här strömmen, en flört som hon dock inställer strax efter att ha påbörjat.

Som kritik av scientistisk reduktionism fungerar Midgleys bok i mitt tycke väl, men av hennes positiva alternativ är jag långtifrån övertygad. Är verkligen gnosticism, urspårad eller ej, och panteism de enda livsåskådningsmässiga alternativen?

Hugo Strandberg

Recensenten är docent och universitetslärare i filosofi vid ÅboAkademi.

